

ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ЗА ГЕОГРАФІЧНОЮ ОЗНАКОЮ

Функціонування української економіки протягом всього періоду нової державності характеризується значною залежністю від зовнішнього сектору, що визначає одночасно можливості і ризики для національного виробництва, які спричиняються коливаннями кон'юнктури зовнішніх ринків. Весь цей час в урядових та наукових колах висловлюються думки і прагнення до диверсифікації географії експорту та імпорту, що виступає одним з найбільш очевидних шляхів нівелювання негативного впливу зовнішніх ринків на економічний стан країни. Офіційна статистика свідчить, що певні зрушення в географічній структурі експорту й імпорту відбуваються, однак масштабність процедур їх якісної оцінки, складність статистичного групування інформації і використання в якості інструменту оцінювання показника абсолютних змін частки тієї або іншої країни (регіону) обумовили недостатність даних про структурні зміни в зовнішній торгівлі. Тому метою дослідження виступає кількісна та якісна оцінка структурних зрушень в зовнішньоекономічній діяльності України за географічною ознакою.

В ході дослідження було використано дані Державної служби статистики України щодо географічної структури зовнішньої торгівлі за 2002-2014 рр., які оброблялися з використанням лінійного коефіцієнту структурних змін та індексу структурних змін В. Рябцева. Аналіз середніх значень показників структури експорту за вказаний період свідчить, що основними партнерами України в експорті виступають: країни СНД (їх середня частка склала 32,5%, найбільше значення – 38,3% у 2011 р., основний партнер – Російська Федерація, середня частка якої складала 22,5% всього експорту, однак хоча саме експорт до Росії сприяв відновленню економіки в 2010-2011 р., коли частка даної країни сягнула 29,0% експорту, в 2012-2014 рр. із зростанням конкуренції на ринках СНД, розвитком власних там виробництв, створенням Митного Союзу і початком торговельних війн в російсько-українських відносинах, особливо в 2013 р., коли Росія в односторонньому порядку ускладнювала адміністративні процедури при імпорті українських товарів – її частка скоротилася до 18,2%); Європи (середня частка – 30,8%, причому в 2002-2007 рр. частка країн Європи в структурі експорту хоч і мала негативну тенденцію, але була більша за 30%; в період 2008-2012 рр. вона зменшилася майже на 5 в.п. і лише останнім часом зростає; основними партнерами тут є Італія (в середньому 4,7%), Польща та Німеччина (по 3,5%), Угорщина (2,4%); Азії (середня частка 25,3%, парадоксально, але хоча саме кон'юнктурні процеси на азійських ринках металу мали найбільший негативний вплив на стан вітчизняної металургії, але в 2009 р. частка експорту до азійських країн була найвищою за весь період – 30,6%; серед основних партнерів – Туреччина (в середньому 6,0%) Китай (2,9%), Індія (2,3%). Країни Африки і Америки відіграють незначну роль в експорті: їх середні частки становлять 6,5% та 4,8% відповідно, при цьому в цих регіонах виділяються дві країни: Єгипет (2,6%) та США (2,3%), які поглинають головну частину експорту в цих напрямках. Оцінка масштабності структурних змін за допомогою вище згаданого лінійного коефіцієнту показала, що в середньому за 2002-2014 рр. зміна географічної структури складала лише 0,12 в.п., а коефіцієнт Рябцева показав, що попарні зміни знаходяться в межах дуже низького або низького рівня зрушень.

Основними торговельними партнерами в імпорті виступають країни СНД (їх середня частка складала 43,7%, хоча за аналізований період вона зменшилася з 52,8% до 31,7%; домінуючу позицію посідає Росія – 32,2%, хоча її частка зменшилася на 7 в.п.) та Європи (середня частка 35,5%, два періоди зростання частки – 2003-2009 рр. і 2012-2014 рр.; основні партнери – Німеччина – 9,9%, Польща – 4,4%), за 2002-2014 рр. зросла частка азійських країн з 6,9% до 19,9%, за наявності основного партнера – Китаю (6,1% в середньому) імпорт з даного регіону розподілений відносно рівномірно). В динаміці масштабності змін можна відзначити кризовий період 2008-2011 рр. і 2014 р., однак значення коефіцієнту Рябцева між 2002 та 2014 рр. свідчить про суттєві зміни в структурі імпорту, які, в основному виразилися в зниженні частки країн СНД, перш за все, Росії, на користь рівномірного розподілу між іншими країнами.

В підсумку слід сказати, що за географічною ознакою структура експорту та імпорту України за період 2002-2014 рр. поступово змінювалася, і хоча в регіональному розрізі такі зміни є неочевидними (принаймні, щодо експорту), слід вказати, що в окраїнному розрізі зміни в ринках збуту є суттєвими. На жаль, якісних змін в даному аспекті так і не відбулося – Україні не вдалося завоювати ринки розвинених країн, відбулося лише певне переорієнтування збуту і закупівель з ринків СНД на подібні за сутністю і ознаками ринки. При цьому в географічній структурі продовжується домінування двох найближчих партнерів – Європи та СНД (Росії), кон'юнктура ринків і торговельна політика яких і надалі істотно впливатимуть на стан вітчизняної економіки.